

Рекомендована д.ф.н., професором А.Г.Сербіним

УДК 581.446.1:581:844:582.736-035.22

АНАТОМІЧНА БУДОВА НАДЗЕМНИХ ОРГАНІВ ЛЯДВЕНЦЯ РОГАТОГО

Е.П.Козлова, В.В.Король, В.М.Ковальов, Л.С.Картмазова

Українська фармацевтична академія

Вперше виявлені анатомічні діагностичні ознаки трави лядвенця рогатого. Встановлена локалізація фенольних сполук, які містяться у всіх надземних органах лядвенця рогатого, більшою частиною в секреторних клітинах — діюбластих, розташованих тяжами навколо провідних тканин або шаром під епідермою.

Лядвенець рогатий (*Lotus corniculatus* L.) відноситься до родини бобових (Fabaceae).

Застосування лядвенця рогатого в медицині поки що обмежене, але у народному господарстві він використовується як медонос і цінна кормова рослина. В народній медицині є дані, що лядвенець рогатий має ранозагоючу, пом'якшуючу, знеболюючу та протизапальну дію. Квітки застосовуються як седативний і тонізуючий засіб. В Україні і на Закавказзі відвар з трави лядвенця рогатого вживали при сказі [1, 2, 5].

Нами розроблена технологія отримання сумарного комплексу біологічно активних речовин з трави лядвенця рогатого, який містить фенольні сполуки. Попередні фармакологічні дослідження показали, що сума поліфенольних речовин, виділених з цієї рослини, має виражену сечогінну дію.

Оскільки анатомічна будова лядвенця рогатого раніше не досліджувалася, ми провели її вивчення, а саме надземних органів рослини з метою встановлення їх діагностичних ознак та виявлення локалізації фенольних сполук. Дослідження проводили на свіжому та фіксованому матеріалі, зібраному на околицях міста Харкова в період цвітіння — плодоносіння, за загальноприйнятими методиками [4]. Наявність фенольних сполук виявляли за допомогою 1% розчину біхромату калію та 1% хлориду окисного заліза (III), які набували коричневого та темно-коричневого кольору.

Листок лядвенця рогатого дорзвивентрального типу, з двома шарами палісадної паренхіми. Місцями будова листка наближається до ізолатерального типу. В мезофілі листка багато клітин з фенольним вмістом. Центральна жилка листка однопучкова. Біля ксилеми пучка розташовані крупні таніноносні секреторні структури, які є

також і біля пучків бокових жилок листка. В літературі [3] такі структури називаються таніноносними. Нижня епідерма листка (рис. 1) кутовохвиляста, місцями майже складчаста, з характерними потовщеннями на згинах стінок клітин. Продихи крупні, часті, іноді зближені, з трьома, рідше чотирма біляпродиховими клітинами. В більшості випадків тип продихового апарату анізоцитний — одна з біляпродихових клітин помітно менших розмірів. На деяких клітинах епідерми є рідка складчаста кутикула. Верхня епідерма листка лядвенця суттєво відрізняється від нижньої. Клітини більш мілкі, п'яти-шестигранні, більшою частиною прямостінні. Місцями епідерма зі слабкозвивистою оболонкою і з рідкими виступами. Анізоцитний тип продихового апарату краще виражений. Біляпродихових клітин — три, рідше — чотири. Листок лядвенця рідкоопушений притиснутими, довгими волосками. Волоски прості, товстостінні, одноклітинні, загострені, з крупною округлою базальною клітиною в епідермі. Черешок листка триреберний і трипучковий. Біля пучків черешка розташовані п'ять-шість крупних таніноносних клітин. Під епідермою міститься шар крупних клітин з невеликою кількістю фенольних сполук.

Стебло лядвенця рогатого округлоробристе, рідкоопушене, в більш старих частинах міжвузлів з рідко-повздожньо-складчастою кутикулою. Продихи епідерми з трьома, рідко чотирма невеликими клітинами. В старих частинах міжвузлів біляпродихові клітини майже не відрізняються за розмірами від клітин епідерми стебла. Опушення стебла рідке. Волоски ідентичні волоскам листка. Розетка волосків нечітко виражена, складається з п'яти-шести клітин. Під епідермою стебла, як і в черешку листка, міститься шар крупних клітин з фенольним вмістом, так звана "гіподерма". В ребрах стебла напроти великих провідних пучків розвинена кутова коленхіма. Над пучками розташована одношарова кристалоносна ендодерма. Біля пучків стебла розташовані крупні таніноносні секреторні структури — по 1-2 напроти крупних пучків в модулярній зоні майже в серцевині та по боках ділянок екстрасиліарних волокон.

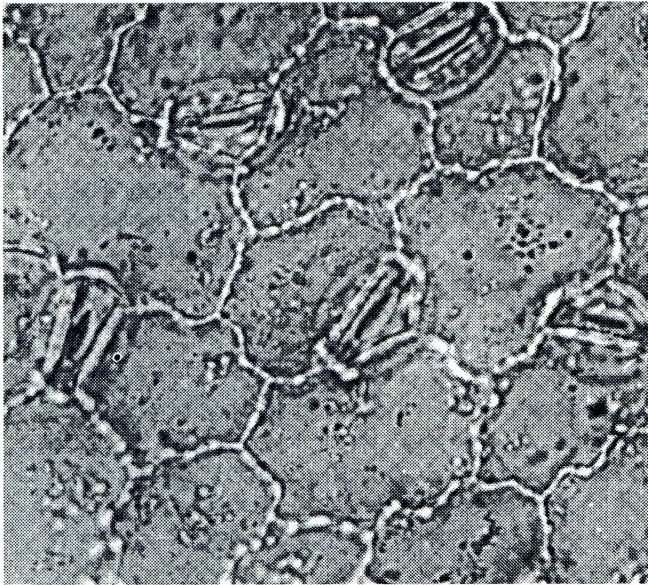

Рис. 1. Нижня епідерма листка.

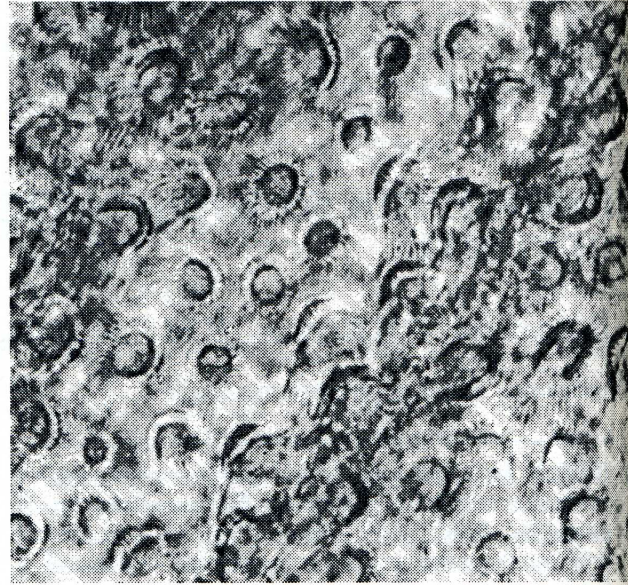

Рис. 2. Сосочковидна епідерма вітрила квітки.

Вісь суцвіття ребриста з крупноклітинною епідермою та гарно вираженою "гіподермою". Біля ксилеми провідних пучків розміщено по шість крупних таніноносних секреторних структур. Такі ж структури є і в паренхімі серцевини. В квітконіжках квіток проходить по дванадцять секреторних структур.

Квітка. Чашечка неправильна, п'ятизубчастороздільна, ребриста, дуже опушена. Зовнішня епідерма чашечки нагадує верхню епідерму листка. Оболонки клітин округлі або кутовозвивисті, нерівномірно потовщені, інколи пористі. Є потовщення епідерми біля полусів прорихів, а також на кутах. У нижній частині чашечки епідерма дрібноклітинна, прямокутна з потовщеними оболонками, продири розташовані тільки між ребрами, мають повздовжню орієнтацію, біля продирих клітин їх чотири, рідше три. Внутрішня епідерма середньої частини дрібноклітинна, округло-слабкозвивиста, з потовщеними, часто пористими оболонками. Чашечка опушена притиснутими волосками, особливо рясними на зовнішній стороні зубців. Волоски прості, одноклітинні (подібні до стеблових та листових), рідше двоклітинні, з дрібнобородавчастою кутикулою. У волосків, які розташовані на внутрішній стороні зубців, кутикула слабо розвинена або зовсім відсутня. Біля основи волосків є розетка з шістьма клітин. Між зубцями чашечки є залозиста тканина. В тканинах чашечки інтенсивно накопичуються фенольні сполуки, яких особливо багато у нижній частині чашечки, де прикріплюються зав'язь, тичинкова трубка і пелюстки. Всього біля десяти провідних пучків; розташовані також тяжі з видовжених таніноносних клітин. В сухому матеріалі вони мають світло-коричневий колір, а під дією окисного хлориду заліза (III) — темно-коричневий. Тяжі звивистостінних клітин,

але вже з менш інтенсивно забарвленим вмістом, є і біля пучків середньої частини чашечки. Фенольні сполуки накопичуються також в субепідермальному шарі і у вигляді дрібних округлих гранул — в мезофілі чашечки. В мезофілі чашечки є багато ромбовидних Г-подібно вигнутих кристалів оксалату кальцію. Клітини з кристалами мілкі, утворюють продольні тяжі або накопичення. В нижній частині чашечки кристали більш крупні.

Пелюстки. Вітрила в нижній частині квітки з гарно вираженими дев'ятьма пучками, оточеними шістьма таніноносними секреторними структурами. Клітини епідерми вітрила округло п'ятишестигранні, в нижній частині прямокутні. Епідерма вітрила, крім місця згину і верхньої частини весел, сосочковидна з радіально-складчастою кутикулою (рис. 2).

Клітини епідерми човника видовжені у відгінні, дуже хвилястостінні, з повздовжньо-складчастою кутикулою, в нігтики подовженопрямостінні (рис. 3). В місці переходу пелюсток в нігток є ділянки клітини з дуже потовщеними пористими оболонками. Епідерма тичинкової трубки складається з прямокутних, дуже видовжених вузьких клітин, у верхній частині з густопористими оболонками. У вільній частині тичинкової трубки добре помітні ситовидні трубки, які відрізняються потовщеними дрібнопористими поперечними оболонками і накопиченою біля них речовиною у верхній клітині.

Плід лядвенця подовжено-округлий, двостворчастий, який розкривається. Мезокарп під епідермою розташовується у вигляді одного шару крупних клітин з фенольними сполуками. Васкулярна система біляплідника представлена чотирма пучками швів і вісьмома дрібними пучками. Пергаментний шар розвинутий, складається з волокон, які орієнтовані в одному напрямку. Верхні ряди пергаментного шару представлені круп-

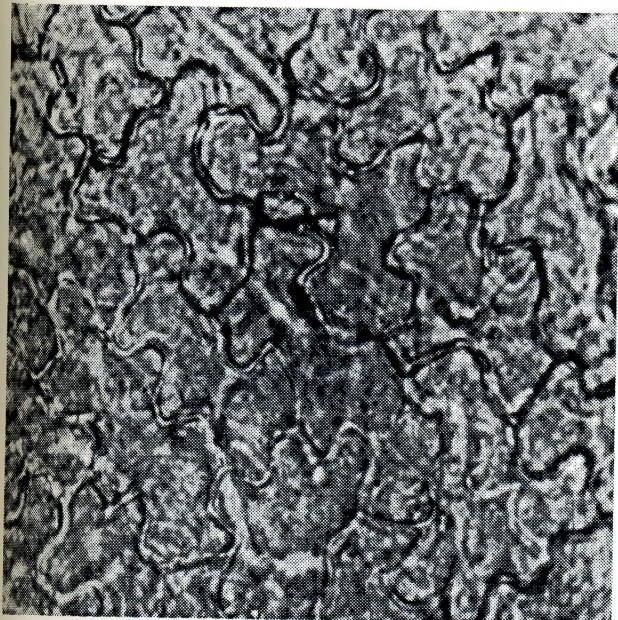

Рис. 3. Епідерма човника квітки.

ними густопористими волокнами (волокнисті склерейди), нижні — більш подовженими волокнами без пор. Внутрішня паренхіма біляпідника добре розвинута.

ВИСНОВОК

Вперше виявлені анатомічні діагностичні ознаки трави лядвенця рогатого, а саме: наявність кутовохвилястої нижньої епідерми листка з характерними потовщеннями по кутах; простих притиснутих одно- чи двоклітинних трихом з гострою верхівкою на стеблах листків, чашечці; анізоцитного типу продихового апарату листка; кутикули на епідермі пелюстків та стебла; сосочковидної епідерми пелюстків; кристалів оксалату кальцію в чашечці та ендодермі стебла; таніноносних секреторних клітин навколо провідних тканин та під епідермою. Була встановлена також локалізація фенольних сполук, які містяться у всіх надземних органах лядвенця рогатого, більшою частиною в секреторних клітинах — ідіобластах, розташованих тяжами навколо провідних тканин або шаром під епідермою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абесадзе Б.И. *Лядвенец рогатый и его культура в районах Западной Грузии.* — 1956.
2. Глухов М.М. *Медоносные растения.* — 1974.
3. Долгова А.А., Ладыгина Е.Я. // *Руководство к практическим занятиям по фармакогнозии.* — М.: Медицина. — 1977. — С. 33-41.
4. Дубянская Е.А. // *Руководство к практическим занятиям по ботанике.* — М.: Медгиз. — 1956. — С. 315-317.
5. Ларин В.С. *Кормовые растения сенокосов и пастбищ СРСР.* — 1951. — Т. 2.

УДК 581.446.1:581:844:582.736-035.22
АНАТОМИЧЕСКОЕ СТРОЕНИЕ НАДЗЕМНЫХ ОРГАНОВ ЛЯДВЕНЦА РОГАТОГО
 Е.П.Козлова, В.В.Король, В.Н.Ковалев, Л.С.Картмазова
 Впервые выявлены анатомические диагностические признаки травы лядвенца рогатого. Установлена локализация фенольных соединений, которые размещаются во всех надземных органах лядвенца рогатого, большей частью в секреторных клетках — идиобластах, которые размещаются тяжами вокруг проводящих тканей или слоев под эпидермой.

UDC 581.446.1:581:844:582.736-035.22
ANATOMIC SIGNS OF OVERGROUND ORGANS LOTUS CORNICULATUS
 E.P.Kozlova, V.V.Korol, V.N.Kovalyev, L.S.Kartmazova
 For the first time it has been found out the lotus corniculatus anatomic diagnostic signs i.e.gonio-gyrose epidermis of leaf with characteristic gonu thickenings. It has been determined phenolic compounds localisation. They are located in all overground organs Lotus corniculatus, especially in cells-idioblasts in the form of bands near vascular tissues or as a layer under epidermis.